

De Socialistische Arbeiders Radio-Omroep voor Vlaanderen (SAROV)

Martine Vermandere, Amsab-ISG-Centrum Antwerpen

In een vorig nummer van Brood & Rozen schetste Jan Ceuleers vijftig jaar Vlaamse televisie waarbij 'de politiek' graag een vinger in de pap hield. Hoe dit groeide, wordt duidelijk uit de geschiedenis van de Vlaamse radio. SAROV had een kort-elfjarig - bestaan, een Moeder en een Jefke dat eigenlijk Luc Philips heette! Het verhaal van SAROV aan de hand van enkele stukken uit het archief van Amsab-ISG-Centrum Antwerpen.

Na enkele experimenten in 1913 en 1914, begon de eigenlijke Belgische radiogeschiedenis op 24 november 1923 met een uitzending van Radio-Belgique, gelanceerd door de firma Société Belge de Radio  lectricit  (SBR) om de verkoop van haar ontvangsttoestellen te promoten. Gezien Radio-Belgique een Franstalige aangelegenheid was, ontstonden er al vlug Vlaamse initiatieven die als de voorlopers van de naoorlogse gewestelijke omroepen kunnen worden beschouwd. Naar Nederlands voorbeeld ontstonden ook ideologisch gekleurde omroepverenigingen: de Katholieke Vlaamse Radio-Omroep (KVRO) en de Socialistische Arbeiders Radio-Omroep voor Vlaanderen (SAROV). Later gevolgd door de Liberale Radio-Omroep (LIBRADO) en de Vlaamse Nationale Radio-Vereniging (VLANARA). Radio zou dan ook het propagandamiddel bij uitstek worden: in 1930 telde men 76.872 radio's in België, in 1939 waren dat er al 1.148.659.

In januari 1926 werden te Gent de eerste grondslagen gelegd van de Gentsche Socialistische Radioclub. Die had enkel tot doel in de volkshuizen aan te leren hoe men een radio in elkaar knutselde gezien de toenmalige winkelprijs van een radio: 1500   2000 fr.! Twee jaar later werd in volkshuis De Ko perateur te Antwerpen de Socialistische Club

Moeder Sarov, 1936

van Radioliefhebbers opgericht waar men wel onmiddellijk wou beginnen met uitzendingen. Een eerste verzoek aan Radio-Belgique om, mits betaling, een Vlaams socialistisch programma te mogen organiseren, werd echter afgewezen. Op zaterdag 12 mei 1928 kon men wel van start gaan dankzij de solidariteit van de Nederlandse zender VARA (Vereniging van Arbeiders Radio Amateurs). Naast een rede van Edward Van Eyndonck en een spreekbeurt van Camille Huysmans over *De cultuurgemeenschap van Vlaams-België en Nederland* werden Vlaamse volksliederen vertolkt. Radio-Belgique besloot hierna toch uitzendingen te verkopen maar dit ging boven de financiële mogelijkheden van de Antwerpse groep. Een Federatie van Radioliefhebbers drong zich op. Op 14 juli 1929 was dit een feit: SAROV werd officieel opgericht te Gent. SAROV werd rechtgehouden door de bijdragen van de leden, verenigd in plaatselijke afdelingen. Het lidmaatschap bedroeg aanvankelijk 2,5 fr. Ook giften en storting en toelagen van vakbonden, coöperatieven, de mutualiteiten enz. hielden de omroep in de ether.

Op 18 juni 1930 werd het Belgisch Nationaal Instituut voor Radio-Omroep (NIR) opgericht, een openbare dienst. Redenen hiertoe waren onder meer de druk van Vlaamse zijde om inspraak te krijgen in de omroep en de vrees om de politieke en ideologische invloed van dit nieuwe massamedium in handen te laten van een privé-maatschappij als Radio-Belgique. In de doelstellingen van het NIR stond het "zorgen voor radio-uitzendingen door middel van het woord, de muziek, klanken, beelden, en over het algemeen, alle seinen of berichten van welke aard ook" en dat men zodoende "beroep zou doen op inrichtingen, groeperingen of personen die, door hun mededelingen, bij het publiek belangstelling konden wekken". Dit betekende dat het NIR een beroep deed op de omroepverenigingen, waaronder SAROV die - net zoals de katholieke omroepvereniging - elke week twee uren zendtijd kreeg in de vooravond en twee uren in de avond.⁽¹⁾

Alle grote feestelijkheden van de socialistische arbeidersbeweging werden uitgezonden door SAROV. Camille Huysmans bracht er een ontroerend verslag van zijn verblijf in Spanje tijdens de Spaanse Burgeroorlog en Ernst Busch zong er strijdliederen voor de microfoon.

Op 17 september 1931 verscheen ook een programmablade *Radiobode*. Het was een weekblad met informatie over de omroep en in veel mindere mate een propagandablade dan het sedert 1929 verschijnende maandblad/huisorgaan *Sarov*. Een rubriek die veel bijval kende was *Moeder Sarov's hoekje*. Eén van de populairste uitzendingen van SAROV was het kinderuurtje met Moeder Sarov. Via de kinderen werden immers ook de mama's bereikt. Leen Van Marcke en Armand Suls schreven samen met Helene Sarfati ofte Moeder Sarov de teksten van het kinderuurtje.⁽²⁾

Helene Sarfati was aanvankelijk actief in het Willemsfonds en in de jeugdafdeling van de Vlaamschen Kring in Marienburg. Zij werkte ook voor de joodse weldadigheidsinstelling de Centrale in Antwerpen. Waarschijnlijk kwam zij ook in contact met de socialistische beweging via haar man, een Portugees-joodse diamanthandelaar. Bij de eerste leden van SAROV waren veel diamantbewerker omdat zij, dankzij hun goed

loon, het eerst een radiotoestel konden aanschaffen. De eerste secretaris van SAROV, Jef Groesser, was ook bestuurslid van de Antwerpse Diamantbewerkersbond.

Luc Philips speelde in Mariaburg, waar hij als kind woonde, in zaal Rio aan de Kapelsesteenweg bij de amateurtoneelkring Ons Streven. Zijn talent viel mevrouw Sarfati op. Als 'Jefke van Sarov' belandde hij in de Brusselse studio van waaruit elke dinsdag in de vooravond het kinderuurje in de ether ging. Jefke van Sarov bracht met vuur de puurste arbeiderspoëzie. Luc Philips getuigt: *"Ik reed met de fiets naar het Centraal Station in Antwerpen, waar mevrouw Sarfati en Marieke, een meisje dat ook mee speelde, op mij wachtten. Dan reden we met de stoomtrein naar Brussel. Die stopte op het Rogierplein. Ik weet nog dat ik daar elke keer een witte beuling kreeg. [...] Ik deed dat enorm graag, maar het was loodzwaar. Het was elke dinsdag ten vroegste een uur of tien voordat we met de stoomtrein, die overal stopte, terug in Antwerpen waren. Dan moest ik nog met de fiets naar Mariaburg."*⁽³⁾

Met diezelfde medewerkers ging men 's zondags naar verschillende plaatsen in Vlaanderen waar men telkens voor een groot publiek live het programma bracht en liedjes zong met accordeon.

Moeder Sarov bezat thuis een groot museum met geschenken die ze van de kinderen kreeg. Dit museum was haar grote trots. Zij is nooit voor haar werk bij SAROV betaald geworden, zij weigerde dit. In 1943 overleed Moeder Sarov. Ze werd gearresteerd door de Duitsers die haar joodse man zochten. Omdat ze hem niet meteen vonden, hadden ze haar haar in brand gestoken. Haar man werd toch gevonden en probeerde nog zelfmoord te plegen. Helene of Ruth, zoals haar joodse naam was, kwam via het hospitaal in de gevangenis terecht. Tijdens haar gevangenschap had ze het zwaar te verduren. Na haar vrijlating verbleef ze in het Augustinusziekenhuis te Elsdonk waar ze overleed. Van haar man heeft ze niets meer gehoord.⁽⁴⁾

Op 20 oktober 1946 werd op het graf van Helene Sarfati op het kerkhof van Mariaburg een monument onthuld.⁽⁵⁾

SAROV was de laatste keer in de ether op 7 mei 1940, nadat op 1 mei nog een programma was uitgezonden tegen de oorlog vanuit het Sportpaleis van Antwerpen. Op 4 juni 1940 werden de kantoren van SAROV door de bezetter vernield. Dit was meteen het einde van SAROV. Na de oorlog werd door een nieuwe radiowet overleg voorzien tussen de vertegenwoordigers van de voornaamste gezindheden waardoor geen beroep meer werd gedaan op de omroepverenigingen.⁽⁶⁾

(1) Amsab-ISG-Centrum Antwerpen, Klein Archief, Nota van Wilfried Bertels over SAROV, 23.562.

(2) Amsab-ISG-Centrum Antwerpen, Archief CESCO, stukken betreffende radio en televisie, 2.6.4.

(3) *Gazet van Antwerpen*, 25.01.1990, Archief Wim Geldolf, 22.120.

(4) E. SCHMIDT, *Geschiedenis van de Joden in Antwerpen*, Antwerpen: SM Ontwikkeling, 1963, p. 207-208.

(5) Dossier Hulde Komiteit Moeder Sarov, Archief CESCO, 31.124.

(6) *Sirt Communicator. Tijdschrift van het socialistisch instituut voor radio en televisie*, s.d., Archief CESCO, 2.6.4./20.